

EDEBİYAT VE TARİH İLİŞKİSİ: EDEBİ METİNLERİ YENİ TARİHSELÇİLİK ODAĞINDA OKUMAK

İlker Aslan

Giriş

Edebiyat, tarih ve siyaset ile etkileşim halinde olan; içeriğinde tarihi ve siyasi unsurlar barındıran ürünler ortaya koyan bir sanattır. Bu çalışmanın içeriğinde yer alacak olan edebi bir tür olan romanın, tarih ve siyaset ile olan münasebeti, çoğu zaman romanın estetik değerini arka plana iter. Roman, bir sanatsal unsur olarak değil, bir siyasi ve tarihi argüman olarak konumlanır. Romanın bu işleyişi, milletlerin tarih anlatısının oluşumuna ciddi derecede katkıda bulunur. Öyle ki tarih kitaplarının ve resmi tarih anlatısının yapamadığını, roman daha kolay bir şekilde yapar ve milletlere tarih şuurunu aşar. Bu tarih şuru tek bir kanaldan ilerlemez. Örneğin tarihi bir fon olarak kullanan romancı, kendi ideolojisi bağlamında, İslamcı, Osmanlıcı, Türkçü ya da Cumhuriyetçi kimliği ön plana çıkarabilir. Merkeze alınan fikir ne olursa olsun, roman bir ideoloji taşıyıcısı görevi yapar. Romanın bu işlevi, onu diğer edebi türlerden farklı bir yere yerleştirir. Roman, şiir ya da hikâye gibi türlere göre daha çabuk ulaşılabilen, okunabilen ve tüketilebilen bir edebi türdür. Romanın bu özelliği, onun, tarih anlatısının sonraki kuşaklara aktarımı için örtük bir propaganda aracı olarak görev yapmasına yardımcı olur. Öte yandan postmodern bir kuram olan Yeni Tarihselcilik kuramı, tarihi bir içerik unsuru olarak kullanan romanlara farklı bir yaklaşım geliştirir. Yeni Tarihselcilik kuramı, tarihi romanlarda anlatılan tarih olgusunu yıkarak yerine görünmeyen/ötelenen bir tarih anlatısı kurar. Bu çalışmanın devamında tarihin öznel değerlendirmelerden yola çıkılarak nasıl aktarıldığı, postmodernizm ile birlikte anlamının değişmesi ve kurgusal bir gerçeklikle var olması üzerinde durulacaktır.

Türk Edebiyatında Tarihi Roman

Türk edebiyatında tarihi romanın gelişimi 1980 öncesi ve sonrası olarak iki dönemde ele alınabilir. 1980 öncesi tarihi romanlarda yazarlar her ne kadar birtakım yenilik çabalarına girmiş, romanlarında tarihi unsurları yorumlayarak yeni bir anlatı biçimi ortaya koysalar da gerçekçi anlatımın sınırlarını çok fazla aşamazlar. 1980 sonrasında, Türkiye’de sosyolojik, siyasi, kültürel ve teknolojik pek çok değişim yaşanması ve postmodernizmin edebiyata iyiden iyiye yerleşmesiyle yeni bir anlatım, yeni bir insan anlayışı ortaya çıkar. Bu dönemde, önceki tarihi roman anlayışı da tamamen terk edilmez. 1980 sonrası tarihi romanlar, kronolojiye dayalı gerçekçi tarihi romanlar (popüler tarih romanları ve biyografik, anı tarzında tarihi romanlar), modernist kurgu ile kaleme alınan tarih romanları, postmodern kurgu ile kaleme alınan tarih romanları şeklinde sınıflandırılabilir (Yalçın-Çelik: 76). Bütün bu alt türlerin temelinde tarihi bir olay, figür, mekân ya da kahraman yer alır. Hepsinde “tarih” bir şekilde yer alsada, bu alt türlerin tarihi ele alış biçimi farklıdır. Örneğin Tarık Buğra da İhsan Oktay Anar da tarihi romanlar kaleme alan yazarlardır ancak ikisinin tarihe dair bakışı çok farklıdır. Tarık Buğra, *Osmancık*’ı yazarken modernist kurgu ile tarihe yaklaşırken, İhsan Oktay Anar, *Puslu Kıtalar Atlası*’nda tarihi postmodernist gelenekle, başka bir yönüyle ele alır. Anar’ın yaptığı, tarihe müdahale ederek, bilinen tarihi anlatının dışına çıkmak ve yeni bir kurmaca metin oluşturmaktır.

Postmodern bir kuram olan “Yeni Tarihselcilik kuramının en önemli özelliği, edebiyat ve tarih arasındaki ayrımları ortadan kaldırmaya yönelik çalışmalardır. Bu anlayışa göre, tarih metinleri, bilimsel gerçekleri yansıtmaktan çok, geçmişi yorumlayan kurgular olarak kabul edilmektedir” (Yalçın-Çelik: 83). Bu kuram odağında yazılmış postmodern tarih romanları, muhatabı olan okurun yeni bir okuma yapmasını bekler. Yazılan tarih, geleneksel tarih anlayışından farklıdır. Özetle, postmodern tarih romanları, tarihin bir kurgu olarak yapısı değiştirilmiş yeni bir öykü biçimidir. Postmodernizm, tarihi metinleri yapıbozumuna uğratar ve içeriğini değiştirir. Bu türün örnekleri, 1980’lerden bugüne gelene kadar, Türk edebiyatında artarak görülmeye devam etmektedir.

Türkiye’de Kültürel Miras Aktarımına Tarihsel Edebiyatın Katkısı

Anadolu, geçmiş zamanlardan bu yana pek çok farklı etnik kimliğe ev sahipliği yapmış, kültürel olarak büyük zenginliğe sahip bir coğrafyadır. Anadolu’nun bu zenginliği, kültürün farklı aktarım öğelerini etkiler. Bunlardan birisi de edebiyat ve onun özelindeki romandır. Roman, başlangıcını 19. yüzyılın ikinci yarısından alırsak, Türkiye’de yeni bir edebi türdür. Ancak tarihin ve ideolojinin aktarımı için kullanılan en etkili yol da yine roman olur. Roman, beslendiği tarihsel arka planla birlikte, kendinden sonraki kuşaklara mevcut ideolojinin ve ona bağlı olarak ge-

lişen kültürün aktarımı için en kestirme yoldur. Romanın bu ilerleyişi kendi başına ve gelişigüzel olmaz. Tam tersine, romancı, romanın estetik yönünü bir kenara bırakarak onu bir araç olarak kullanıp, ideolojisini sonraki kuşaklara aktarır. Bu aktarım tek yönlü değildir. Romanın fonunda yer alan tarihin içeriği, romanı kaleme alan kişiye göre değişiklik gösterir. Bu fon Türkçü bir zeminde de var olabilir, Osmanlıcı bir zeminde de. Cumhuriyetçi/laik bir bakış açısıyla yazılabileceği gibi İslamcı bir bakış açısıyla da yazılabilir. Bütün bu farklı bakış açıları romanın içeriğini farklılaştırır da kullanım amacını değiştirmez.

Türkiye’de, özellikle Cumhuriyetin ilanı ile birlikte bir “tarihin sıfırlanması projesi” (Akman: 81) gerçekleştirilmeye başlanır. Resmi ideoloji, “ulusal kanon” oluşturma çabası ile birlikte kendine yakın gördüğü romancılara “yaz” emri verir. Cumhuriyet ideolojisini yaymak, halka tanıtmak ve etkisini arttırmak için, devlet teşvikiyle yazdırılan romanlar, dönemin ulusal edebiyat kanonunu oluştururlar. Öte yandan her ne kadar resmi ideoloji cumhuriyet olarak değişmiş ve laik bir düzene geçişin hazırlıkları yapılmış olsa da, bu düzene aykırı romanlar da yazılır. Cumhuriyetin ilanına ve devam eden erken Cumhuriyet dönemine birebir paralel gitmese de, kendi tarihsel gerçekliğiyle yola çıkan Osmanlıcı ve/ya İslamcı/muhafazakâr romanlar yazılmaya devam eder. Bu durum da romanın bir ideoloji aygıtı olarak, onu kullananın elinde nasıl bir silaha dönüştüğünü gösterir.

Tarihsel anlatı, kültürel aktarımın gerçekleşmesi için kullanılan en önemli öğedir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu anlatı, çok taraflı ve karmaşıktır. Bahsi geçen anlatının içeriği ne olursa olsun, bu içerik bir şekilde kutsallaştırılır. Romanda anlatılan tarihi öğenin kutsallığına inanan ve/ya o ideolojiye en baştan katıldığı için o romanı okuyan kişi, bu tarihsel anlatının bir parçası olur. Aktarımın sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için aktarıcı kadar alıcı da önemlidir. Bu yüzden hedef kitlenin genişliği ve algılama kapasitesi hangi boyuttaysa, roman da o şekilde kaleme alınır. İslamcı, Kemalist, milliyetçi, Türkçü, cumhuriyetçi ya da Osmanlıcı bakışla yazılmış olan romanın arka planındaki tarihin gerçekliği en baştan kabul görür ve/ya roman belli bir ön kabul ile okunur. Öyle ki okuyucu, bu tarihi romanın gerçekliği hakkında kuşkuya düşmez, anlatılanın sahte olabileceğine dair kafasında herhangi bir soru işareti uyanmaz.

Türkiye’de tarihi bir fon olarak kullanan romanlar, Tanzimat edebiyatıyla birlikte literatürdeki yerini alır. Pek çok edebiyat tarihçisi tarafından Namık Kemal’in *Cezmi* adlı romanı, Türk edebiyatındaki ilk tarihi roman olarak gösterilir. Bu romanla birlikte Namık Kemal, bir milli birlik ve beraberlik bilinci yaymayı amaçlar. Bu yüzden romanının arka planındaki tarihi fonu buna göre belirler. Namık Kemal, bu romanında Anadolu halkına zarar veren tehlikeli düşmanlardan bahsederek, geleneksel tarih anlatılarında sıkça karşılaşılan “düşman yaratma” unsurunu romana dâhil eder. Romanda Türk-Müslüman karakterler ise iyi tarafı, cesareti, mücadeleyi sembolize eder. Namık Kemal’in bu tutumunun objektif bir tavır olmadığını söylemek yersiz değildir. Osmanlı’nın zor günler geçirdiği o dönemde,

edebiyatı da bir propaganda aracı olarak kullanan aydın kesim, düşmanla mücadelenin gerekliliği ve Türk milletinin parçalanmaz bütünlüğünü ön plana çıkarırlar. Tarihin aktarımındaki bu “seçme ve ayıklama” ile birlikte tarihin sadece bir yönü açığa çıkarılır.

Tarihin bir parçasını çıkarmak ve onu yorumlayarak kurgulamak, Tanzimat edebiyatıyla başlasa da etkinliğini sonraki dönemlerde arttırarak sürdürür. Özellikle ulusal bir kanon oluşturmak adına, cumhuriyetin ilanıyla beraber gelişen süreçte yeni Türk devleti, bizzat romana müdahale ederek bu alandaki etkisini hissettirir. Kemalist ideolojinin taşıdığı milli mücadele fonunun romana yerleşmesi de bu dönemde olur. Milli mücadele dönemini anlatan ve kutsallaştırarak yücelten romanların sayısı bir hayli fazladır. Bu romanlardan bazıları, Halide Edip’ten *Vurun Kahpeye*, Yakup Kadri’den *Ankara ve Yaban*, Reşat Nuri’den *Yeşil Gece* ve Peyami Safa’dan *Mahşer* olarak sıralanabilir. Bu romanlar milli mücadele döneminin önemli dinamiklerini anlatan, tarihi arka planı milli mücadele olarak belirleyen dönemin önemli romanlarıdır. Ancak baştan beri söylendiği gibi burada tarihin aktarımı tarafsız değildir. Örneğin Yakup Kadri, *Yaban*’da, bir kolunu kaybetmiş eski bir subay olan Ahmet Celal adlı karakterin, Eskişehir civarında bir köyde, köylülerle olan münasebeti konu eder. Yakup Kadri, Ahmet Celal üzerinden her fırsatta köylülerin nasıl geri kafalı, cahil ve rasyonel düşünemeyen insanlar olduğunu vurgular. Burada esas anlatılmak istenen, köylünün cehaletinin sebebidir. Bu durum çoğu zaman Osmanlı geleneğine bağlanır. Köylünün aydınlatılmamış olması dile getirilirken bir yandan da milli mücadele ve yeni devlet yapılanması ile birlikte her şeyin farklı olacağı söylenir. Tarihi romanlardaki “düşman yaratma” olgusu *Yaban*’da da vardır. Buradaki düşman sadece ülkeyi dışarıdan tehdit eden işgal kuvvetleri değil, aynı zamanda yeni devleti ve Mustafa Kemal’i anlayamayan köylülerdir. Köylüler her ne kadar düşmanca bir tavırla bunu yapmasa da, pratikte yürüttüğü fikirlerle milli mücadeleyi yer yer sekteye uğratabilecek bir yapıdadırlar. Diğer taraftan, gerçekler, tarihin bu yönünü ele alan *Yaban*’da anlatılanlar gibi olmayabilir. Cumhuriyet ideolojisinin yerleşmesi için halkın olumsuz hatta yobaz bir pozisyonda gösterilmesi gerekir ve Yakup Kadri’nin yaptığı budur.

Tarihin öznel yaklaşımlarla romana aktarıldığının bir örneği de *Yaban* ile aşağı yukarı benzer dönemleri anlatan Tarık Buğra’nın *Küçük Ağa* adlı romanıdır. *Küçük Ağa*’da “Kemalizme bir muhalefet şerhi düşmek amacıyla dinin milli mücadeledeki önemi vurgulan[ır]” (Türkeş: 191). *Küçük Ağa*’da din, ötelenen ve geri plana itilen bir unsur değil, tam tersine millet üzerinde olumlu etkileri olan toplumsal bir kurum olarak anlatılır. *Yaban* ve *Küçük Ağa*, yaklaşık olarak benzer dönemleri ve konuları ele alıyor olsalar da muhtevalarında farklılık gösterirler. Tarihin yazılış aşamasında bu iki romanın ortaya koyduğu “hakikat” anlayışı yer yer birbirinden ayrılır. *Yaban*’daki din olgusu, aşırı bir yorumla, yobazlığa kadar götürülür; ancak aynı din olgusu *Küçük Ağa*’da toplumu birleştiren bir güçtür. Bu örneklerde görüldüğü gibi tarihin aktarımı, onu aktaran kişinin ideolojisinden, tarihe olan bakışın-

dan ve duygularından bağımsız olamaz. Bu sebeple tek bir tarihi gerçek ve doğru yoktur. Romancı, tarihi ele alırken bir seçme ve ayıklama işine gittiği için, tarihin bütünsel bir açıdan okunması mümkün değildir. Postmodernizm de bu noktada devreye girerek tarihin yorumlanması ve kurgulanmasına itiraz eder ve geleneksel tarih aktarımını sorgulamaya açar.

Tarihin çeşitli dönemindeki farklı hâkim ideolojiler, tarih yazımını etkiler ve tarihin aktarımında birtakım problemlere sebep olur. Bu problemlerin temelinde yukarıda bahsedildiği gibi objektif tarih yazımının mümkün olup olmamasına dair yaklaşım yatar. Örneklerle belirtildiği gibi tarihin yazımı, edebiyat sahasında, romancının tarihe bakışından soyutlanamaz. Tarihe karşı olan katı Türkçü yaklaşımın en sert örnekleri Nihal Atsız'ın romanlarında görülür. Atsız'ın tarihe olan milliyetçi yaklaşımının temelinde dini bir hassasiyet bulunmaz. Onun romanlarında Türklük ve Türkler, Orta Asya'dan başlayarak günümüze gelinceye kadar zincirleme bir şekilde ilerler ve bu anlamdaki tarihsel süreç kopuk değildir. "Nihal Atsız'ın 'Bozkurtların Ölümü' romanının 1940'lı yıllar İstanbul'undan 600'ler Asya'sına atlayan hikâyesinde ikili zaman kullanılarak tarih bilinci derinleştirilmek isten[ir]. Çünkü tarihte geçmişin öylece var olması değildir tarih bilincini yaratan; tarih bilincinin tam olarak oluşması için, bugün ve geçmiş arasında bilinçli bir bağlantı kurulması -yani tarihsel anlatı olarak ed[ilebilen] zihinsel faaliyet- gerekir" (Türkeş: 200). Atsız'ın tarihe olan bu dinden soyutlanmış Türkçü bakışı, bir başka sağ/muhafazakâr yazar olan Necip Fazıl'da yerini İslamcı-Türkçü bir anlayışa bırakır. Necip Fazıl, eserlerini salt Türkçü bir anlayışla var etmez. Onun eserlerinde Türklük kadar (hatta belki de Türklükten daha fazla) İslami yaklaşım etkili bir rol oynar. İki yazar da kendi okur kitlesi tarafından sahiplenilen ve çok okunan yazarlardır. Ancak tarihin aktarımı anlamında hangisinin doğru ve/ya gerçek bir yaklaşım sergilediği tartışmaya açıktır. Yazarların tarihe olan bu öznel yaklaşımları, tarihin katı gerçeklikleri yansıttığı anlayışına da şüphe düşürür.

Bütün bu örnekler ışığında denilebilir ki tarih, genel gerçekliği yansıtan bir anlatılar bütünü değil; yazarların ve tarihi aktaranların tarihe dair olan bakışlarını yansıtan öznel değerlendirmeler toplamıdır. Aynı zamanda geçen iki farklı olay olamayacağı gerçeği, bu bağlamda tarihin saptırılması, nesnel değerlendirmelerden uzaklaşarak aktarılması ve bu yüzden aynı ya da yakın zamanlı olaylara dair farklı yazımların olduğu savını kuvvetlendirir. Her yazar, kendi ideolojisine ve tarihe olan bakış açısına göre eserlerini kaleme alırken, aynı zamanda kendisiyle benzer yaklaşımlarla tarihi aktaran diğer yazarlarla ortak bir tarih kanonu oluşturur. Bu tarih kanonu, hâkim ideoloji ışığında bazen resmi kanon haline gelse de iktidarların değişmesiyle resmîyetini kaybedebilir. Ancak resmîyetini kaybetmesi, o anlayışla yazılan eserleri tarih sahnesinden silmez. Bu yüzden resmi olmayan bir tarih kanonu olarak varlığına devam eder. Nihal Atsız'ın tarihe olan Türkçü yaklaşımı ve tarihi o şekilde aktarması, ondan önceki Yakup Kadri'nin tarihe dair olan Kemalist/cumhuriyetçi bakışından uzaktır. Örneğin bir başka tarihi romancı

Kemal Tahir'in *Devlet Ana* romanının çıkış noktasını oluşturan Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT) merkezli yaklaşımı, farklı bir Osmanlı algısı oluşturmaya ve aktarmaya çalışır. Kemal Tahir'in, Osmanlı'ya dair olan ekonomik temelli bu yaklaşımı, edebiyat tarihinde örneği çok fazla görülmeyen bir anlatım ve aktarım şeklini de oluşturur. Ayrıca, *Bozkırdaki Çekirdek* romanıyla Köy Enstitüleri'ne eleştirel bir bakış geliştiren Kemal Tahir, önceki dönemlerde çizilen köylü profilinden farklı bir köy/köylü profili çizerek, köye dair bakışın yeniden sorgulanmasına olanak tanır. Örnekleri arttırmak ve tarihin aktarımına dair olan öznel değerlendirmelerin çokluğunu göstermek mümkündür. Burada görülmesi gereken önemli nokta, tarihin kim tarafından, nasıl ve hangi kaygılarla yazıldığıdır. Tarihi aktaran yazarların gerçekliğinin, tarihi gerçekliği oluşturup oluşturmadığı bilinmeyeceği için, tarihe olan bakış öznel kalmaya devam edecektir.

Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Postmodern Tarih Aktarımı

Tarihi anlatılar her ne kadar belli kültürel kodların sonraki nesillere aktarımı için önemli bir rol oynasa da bu anlatıların gerçekliği postmodernizm ile birlikte sorgulanmaya açılır. Tarih nedir, nasıl yazılır, tarihin edebiyata olan etkisinde objektif tavır sergilenebilir mi gibi sorular, postmodernist gelenekle birlikte sıkça sorulan sorular olur. Postmodernizmin tarihi sorgulayan yeni bir anlayışla var olması, Yeni Tarihselcilik kuramının temelini oluşturur. Yeni Tarihselcilik kuramıyla birlikte, postmodern dünyadaki pek çok farklı kavram gibi tarihe karşı olan bakış açısı da değişir; bir fon olarak "tarih" kavramı yerinden oynatılarak ona yeni bir anlam yüklenir. Bu anlam, geleneksel tarih anlatısını yıkar ve objektif bir tarih anlatısının var olamayacağı çıkış noktasından hareket ederek tarihin, onu yazan kişinin etkisinde ortaya çıktığını savunur. Bu, bir bakıma kutsalı yıkmak anlamına gelir. Kutsallaştırılan ve yüceltilen tarih anlayışı yerine, tarihin öznel bir yorumlama olduğu fikrini ortaya koyan Yeni Tarihselci anlayış, hangi ideolojiye hizmet ederse etsin, tarihi romanların gerçeği yansıtmadığını öne sürer. Tek bir tarih anlatısı olmayacağı gibi, romanlara malzeme olan tarihsel arka planın da doğruluğu bilinemez. Tarih, kurmaca metinler gibi, yazıcısının kaleminde hayat bulan metinler bütünüdür ve bir kurgudan ibarettir. Bu yüzden de tarihin, kültürel kod aktarımına olan hizmeti sorgulanmaya ve yeniden yapılandırılmaya açıktır.

Yeni Tarihselcilik, tarihi, edebi metinler üzerinden postmodern bir bakış açısıyla inceleyen kuramdır. Yeni Tarihselciliğe göre tarih, gerçeklerin aktarılması değil, metinsel bir anlatıdır. Geçmiş, çeşitli somut belgelere dayandırılırsa bile gerçek olmayabilir. Tarih olgusu, tarihi aktaran kişi ve/ya kişilerden bağımsız olarak düşünülemez. Bu yüzden tarihin gerçekliği aslında metnin gerçekliği ile birlikte işler ve ilerler. Serpil Oppermann'a göre, "[...] geçmişte gerçekte neler olup bittiğini ancak elimizde bulunan tarihsel metinlere bakarak bilebiliriz. Geçmişin hakikatini kesin olarak bilmemiz ve bunun nesnel olarak yansıtılması mümkün değildir" (Oppermann

mann: 7). Bu çerçevede bakarsak “tarih” yorumlanabilir bir metinler bütününden oluşur. Tarih, tarihçinin bakış açısından soyutlanamaz ve hiçbir zaman tam olarak nesnel bir zemine yerleşmez. Hiçbir tarihi aktarım, yaşandığı dönemden bağımsız değildir. Tarihi metinlerin hangi dönemlerde kaleme alındığı tarihin aktarımı için önemlidir. Bu yüzden tarihin, salt bir gerçekler bütünü olup olmadığı tartışma konusudur. Postmodern tarih anlayışı, bu anlamda, tarihin gerçeği tam olarak yansıtamayacağını düşünür. Çünkü tarih, dil ile birebir etkileşim içerisinde doğar ve o şekilde gelişerek çağlar boyu ilerler. Yazınsal dil, tarihi metinler içerisinde kaçınılmaz olarak önemli bir yer kaplar. Bu da tarihin metinsel bir anlatı olduğunu gösterir. Serpil Oppermann, tarih ve dil arasındaki ilişkiye dair olarak şunları söyler:

“[...] *hakikat, doğru, gerçek, dış dünya*, vs. gibi kavramlar, dilin işlevinden soyutlanamaz. Bunları anlamak ve yorumlamak için geri plana itilmiş ikincil kavramlara bakmak ve marjinal olarak kalanla, merkezci olmuş terim ve kavramları dil göstergelerinin içinde yorumlamak gerekmektedir. [...] anlam, geçmiş ve bugün arasında gidip gelir ve ne sabitlenebilir ne de merkezileştirilebilir. Bu açıdan geçmişin saydam bir biçimde dilsel olarak günümüze nakli olanaksızdır” (Oppermann: 8).

Tarihin dil ile olan kaçınılmaz ilişkisi, onun yorumlanma biçimini de ortaya koyar. Nesnel bir tarih anlatısının imkânsızlığı, tarihin dil ile girdiği bu münasebet ile ortaya çıkar. Söylem, dil ile gerçekleşir. Öyleyse tarihsel söylem kusursuz ve problemsiz bir biçimde geçmişten bugüne gelen nesnel bir olgu olamaz. Tarih, tarihçinin ortaya koyduğu bir öyküden ibarettir. Tarihçinin ele aldığı bu öykü, tarihsel olayların özünde değil, tarihçinin seçiminde ortaya çıkar. Tarihçinin seçimi, bir bakıma onun tarihe karşı olan bakışını gösterir. Tarihçi, tarih anlatısı içerisinde bir parçayı seçip alır ve hangi olayların kendi öyküsünde yer alacağına hangi olayların öteleneceğine karar verir. İşte bu seçme ve ayıklama süreci tarihçiyi ister istemez öznel bir biçimde konumlandırır. Yeni Tarihselcilik kuramının en önemli özelliği tarih yazımının öznelliğini vurgulamasıdır. Tarihin kesin doğrular ve bilgiler aktaramayacağını; yalnızca geçmişe dair yaşantılar, olaylar ve insan deneyimleriyle ilgili söylemler üretebileceğini söyler. “Yeni Tarihselciler, tarihin nesnel olamayacağı ve geçmişin sorunsuz olarak temsil edilemeyeceği görüşünde birleşirler” (Oppermann: 20).

Postmodern edebiyatta tarih anlatımı, Yeni Tarihselcilik kuramı odağında gelişir. Postmodern kurama göre edebiyat da tarih de birer anlatıdır. Postmodern edebiyat, tarihsel malzemeyi ele alırken onu yeniden yorumlar ve yazar. “Aslında hem tarih yazımı hem de roman bize geçmişini anlatan bir öykü sunmaktadır” (Oppermann: 22). Postmodernizmle birlikte değişen edebiyat anlayışı, tarihi anlatıyı yapıbozumuna uğratar ve geleneksel tarih anlatısının dışında, bambaşka bir anlatı kurar. Postmodern tarihi romanlar, tarihin izini taşıyan metinleri arka plana yerleştirerek, yeni bir öykü ortaya çıkarır. Burada önemli olan geleneksel tarih anlatısındaki süreç değildir. Postmodern kuram ile birlikte tarihteki devletler, büyük isimler, mekânlar anlamını kaybeder ve romancı bu tarihi figürleri değiştirerek yeniden

yorumlar. Postmodern tarihi anlatıda merkeze getirilen, yapısı değiştirilmiş önemli tarihi figürler olabileceği gibi tamamen kurmaca yeni figürler de olabilir. Tamamen kurmaca figürlerin merkeze alındığı tarihi romanlarda, gerçek tarihi figürler arka planda, öyküyü besleyen başka unsurlar olarak yerini alabilir. Yani “Yeni Tarihselci kuramda, tarihi olaylar ve kişilikler birer varsayıma dönüşmekte ve romanını kurgusal düzlemine taşımaktadır” (Yalçın-Çelik: 32).

Yeni Tarihselcilik kuramında “tarih”, gerçekçiliğin yeniden kurgulanması esasına dayanır. Kuramın temelinde kuşkucu bir bakış açısı yatar. Yeni Tarihselci anlayışla yazılmış romanların gerçekçiliği sorgulamaya açıktır ve o romanlarda tam olarak bir netlik yoktur. Her şey bozulmuş, değiştirilmiş ve/ya yenilenmiş olabilir. Romandaki olaylar mantıklı bir çerçevede gelişmeyebilir. Kendi kurgusu içerisinde, belki saçma denilebilecek bir olgusuyla ilerler. Bu tip romanlarda tarih, daha küçük tarihlere bölünür ve o şekilde anlatılır. Postmodernizm, geleneksel romancılığı da tarih anlatısını da yıkar ve ikisini birleştirerek ortaya bambaşka bir biçim/tür çıkarır.

Türk edebiyatında, postmodern tarih anlayışı ile yazılan romanlar 1980’lerden sonra ortaya çıkar. Bu dönemin başlangıcını Orhan Pamuk’un 1985 yılında kaleme aldığı *Beyaz Kale* romanı oluşturur. *Beyaz Kale*’de tarih, arka plandaki bir motif olarak kullanılır. Kurgu ile geleneksel tarih anlatısı arasında bir köprü kurulmuş olsa da, anlatılan hikâyeye birebir tarihi gerçeklerle uyuşmaz. Öyle ki bu tip yazılan romanlarda zaten okur anlatılan tarihin gerçekliğini sorgulamaz. Hangisinin gerçek hangisinin kurgu olduğunun tam olarak bilinmemesi, Yeni Tarihselci anlayışla yazılmış olan romanların önemli özelliklerindedir. *Beyaz Kale*’de tarihin bir motif olarak kullanıldığı henüz giriş bölümünden fark edilir. Orhan Pamuk, İtalyan bir kölenin el yazmalarını bulduğunu ve onları aktardığını söylediği *Faruk Darvinoğlu* adlı karakterinin girişte söylediği sözlerle, tarih hakkındaki fikirlerini aktarır. Yeni Tarihselci anlayışın temelinde yatan “tarihe kuşku ile bakma” olgusu, *Beyaz Kale*’nin merkezinde yer alır. Yukarıda vurgulandığı gibi tarihi aslında bir öykü olduğu ve aktaran kişiden (tarih yazıcısından) bağımsız düşünülemediği için, tarihe şüphe ile yaklaşmak gerekliliği *Beyaz Kale*’de daha en başta okura aktarılır. İtalyan kölenin el yazması metinlerine ulaşan ve onları gün yüzüne çıkaran *Faruk Darvinoğlu*’nun tarihe yaklaşımı, kendi ağzından şu şekilde aktarılır:

“İlk zamanlarda kitabı yeniden, yeniden okumaktan başka, ne yapacağımı bilmiyordum pek. Tarihe olan kuşkum hala sürdüğü için, el yazmasının bilimsel, kültürel, antropolojik, ya da “tarihsel” değerinden çok, anlattığı hikâyenin kendisiyle ilgilenmek istedim” (Pamuk: 7).

Orhan Pamuk, bu türün başlangıcını oluşturur ve ondan sonra tarihsel kurgu ile yazılan romanlar, sıklıkla kaleme alınır. “Zuhal Kuyaş’ın ‘Aşela’, Nedim Gürsel’in ‘Boğazkesen’ ve ‘Resimli Dünya’, Şemsettin Ünlü’nün ‘Yukarışehir’, ‘Toprak Kurşun Geçirmez’ ve ‘Yüz Uzun Yıl’, Emre Kongar’ın ‘Hoca Efendi’nin Sandukası’, yine Orhan Pamuk’un ‘Kara Kitap’ ve ‘Benim Adım Kırmızı’, İhsan Oktay Anar’ın

'Puslu Kıtalar Atlası' ve 'Kitab-ül Hiye'l', Haldun Çubukçu'nun 'Yıldızsayan', Selim İleri'nin 'Cemil Şevket Bey Aynalı Dolaba İki El Revolver', Adnan Özyalçiner'in 'IV. Murat' ve 'Mirgün Bahçeleri', Zülfü Livaneli'nin 'Engereğin Gözündeki Kamaşma', Cumhur Orancı'nın 'Saydam', Erendüz Atasü'nün 'Dağın Öteki Yüzü', Elif Şafak'ın 'Pinhan' ve 'Şehrin Aynaları', Murat Erman'ın 'Beyaz Ateş Adası', Erdem Katırcıoğlu'nun 'Kuşkucu Thomas', Ahmet Altan'ın 'Kılıç Yarası', Ahmet Ümit'in 'Patasana', Vecdi Çıracıoğlu'nun 'Kara Büyülü Uyku', Reha Çamuroğlu'nun 'İs-mail' romanları ile Hıfzı Topuz ve Ayşe Kulin'in biyografik anlatıları, edebiyatla tarih arasındaki yeni bir ilişki tarzının ürünleri ol[ur]" (Türkeş: 210). Bu romanların temel ortak özelliği, tarihi bir arka plan olarak kullanmak; tarihsel karakterlerin ve olayların içeriğini değiştirerek yeniden kurgulamak ve anlamı yerinden oynatmaktır. Tarihin gerçek yüzünün bilinemeyeceğine dair olan inanç, postmodernizm ile birlikte, geleneksel tarih anlatısının uzantılarını böylece parçalamış olur.

Postmodern tarih anlayışıyla yazılan romanlarda, neyin tarih neyin kurgu olduğu net değildir. Daha da ötesi, bu dönem romanlarında böyle bir netliğe ihtiyaç da yoktur. Tarih, tıpkı başka roman öğeleri gibi, romanı zenginleştiren bir öğe olarak metinlerde yer alır. Orhan Pamuk'un Beyaz Kale romanındaki gibi, geleneksel tarih anlatılarında güçlü, cesur, cevval olarak çizilen padişah imgesi altüst edilerek silik ve ezik bir karakter olarak romana yerleştirilebilir. Postmodern tarih romanlarının tarihi gerçekliği aktarmak gibi bir kaygıları yoktur. Bunun temelinde de Yeni Tarihselci anlayışın merkezini oluşturan, tek ve kesin bir tarihin olamayacağı, olsa da aktarılamayacağı yaklaşımı yatar. Postmodernizm, tarihi yerinden oynatarak ona yeni bir anlam yükler ve başka bir tarihin var olabileceğini ortaya koyar. Bu özelliği ile geçmiş tarihi roman anlatılarının gerçek olamayacağını da bir kez daha vurgular.

Sonuç

Tarih, tarihi yazanın ve aktaranın bakışıyla var olur. Milletleri anlatan bütün yazımlarda; büyüklük, cesaret, güçlülük, cevvalik ve benzeri özellikler, milletlere atfedilerek büyük bir tarih anlatısı kurulmaya çalışılır. Edebiyat da bu büyük tarih anlatısının bir kolu olarak bazen resmi ideoloji ile bazense bağımsız yazarların kaleme aldığı romanlar ile kutsal bir tarih imgesi kurar. Bu tarih imgesinin hakikat ve doğruyu yansıtıp yansıtmadığı soru işaretidir. İdeoloji ne olursa olsun, bu tarih anlatılarına olan bakış eleştirel ve şüpheci bir yaklaşım olmalıdır. Tek ve mutlak bir tarih anlatısı olamayacağı için, tarihin aktarıldığı metinlerin gerçekliği sorgulanmalıdır.

Yeni Tarihselcilik, postmodernizmin ve postmodern tarih kuramının uzantısı olarak edebi metinleri, özellikle de postmodern romanları tarihsel açıdan inceler. Edebiyat tarihinde, birebir "tarih" anlatısı olan pek çok roman vardır. Bu romanlardan bazıları tarihi olduğu gibi aktarırken bazıları ise tarihin görünmeyen yönlerine

temas eder. Tarihin, edebi metinler gibi kurgusal bir öykü olduğu kuramı, bu alanda çalışma yapan pek çok otorite tarafından kabul görür. Yeni Tarihselcilik, romanların bu bakış açısıyla incelenmesine olanak tanımaktadır. Postmodern tarih anlayışıyla yazılan romanlar, sadece kendi dönemlerinde yeni bir tarih anlayışı ortaya koymakla kalmaz, kendinden önce yazılan tarihi romanların gerçekliğini de sorgulamaya açar. Bu anlamda postmodernizm ile birlikte tarihin mutlak bir zemine yerleşemeyeceği fikri hâkim tarih anlayışı olarak gündeme gelir. Türk edebiyatında tarihi ele alan bütün romanların tarihi gerçekliği değil, kendi tarihsel perspektiflerini yansıttığı ve öznel olan bu tarih aktarımlarının, yazarların ideolojilerinden bağımsız düşünülemediği için hakikati ve doğruyu yansıtamayacağı, postmodern tarih anlayışı ile pekişir. Yeni Tarihselci anlayışla birlikte, romanın yapısına indirilen darbe, o yapıyı bozar ve yerine kurgusal tarih anlayışını koyar. Böylece tarihi romanlara ve dolayısıyla tarihe olan bakış değişir. Postmodern tarih anlayışı sistemli, bütüncül ve genel geçer bir tarih anlayışını yok ederek onun yerine dağınık, parçalı ve öznel tarih anlayışını koyar. Bu yüzden 19. yüzyılın ortalarından bu yana bir şekilde romanın malzemesi olan tarihin gerçek bir tarih ol(a)mayacağı fikri, yaygın anlayış olarak edebiyat ve edebiyat tarihindeki yerini sağlamlaştırır. Artık, yalnızca postmodern tarih romanlarına değil, postmodernizm öncesi kaleme alınan tarihi romanlara da belli bir şüphe ve eleştirel gözle yaklaşılmalı, romanlar bu şekilde yorumlanmalıdır.

Kaynakça

- Akman, Şefik Taylan (2011), "Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1 (1): 80-119.
- Çelik, S. Dilek Yalçın (2005), *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Oppermann, Serpil (2006), *Postmodern Tarih Kuramı*, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Pamuk, Orhan (Eylül, 2013), *Beyaz Kale*, İstanbul: YKY.
- Türkeş, A. Ömer (2002), "Romana Yazılan Tarih", *Toplum ve Bilim*, S. 91: 166-212.